MARINA BELOUS
Universitatea de Stat
din Moldova (Chişinău)

ASPECTE SEMANTICE ALE NUMELUI PROPRIU

Numele proprii sunt considerate, in mod majoritar, ca fiind lipsite de sens, sau valoarea lor semantica a fost minimizată semnificativ.

„Numele propriu este acel care poate fi aplicat doar unei singure persoane sau obiect […], el individualizează persoana, obiectul sau categoria pe care o numeşte” [Grevisse 1964, p. 167].

Abia in ultimul timp au apărut lucrări care revalorifică numele propriu în calitate de purtător de sens şi respectiv apar şi unele noţiuni neatestate până acum.

In majoritatea gramaticilor clasice numele propriu este abordat in mod standard ca unitate lexicală care serveşte la identificarea persoanelor, localităţilor, etc., iar orice utilizare netradiţională a lor este considerata ca artefact. Deci, unele cazuri de utilizare a numelor proprii, corecte din punct de vedere gramatical, erau considerate ca marginale sau excepţionale. Vectorul magistral al acestei tendinţe indică faptul că concepţia despre sensul numelor proprii trebuie revăzută, în unele situaţii ele pierd caracteristicile dogmatice şi se comporta ca nume comune. Ca urmare a considerării detaliate a numelor proprii cu caracteristici ale numelui comun apare termenul de „nume propriu modificat” care „este însoţit de determinaţi, fapt ce condiţionează pierderea caracterului unic” şi respectiv „nume propriu standard care semnifică numele prototipice”. [Kleiber, 1981, p. 332].

Utilizarea canonică presupune identificarea unei persoane, de exemplu, din realitate: „Ion cântă”, în cazuri speciale însă numele propriu abandonează poziţia sa referenţială pentru a deveni apoziţie. În astfel de cazuri numele propriu modifică legătura sa cu referentul, pentru a-l reprezenta parţial sau în mod oblic, sau chiar făcând legătură cu un alt referent, ale cărui calităţi cunoscute, enunţate in mod implicit, sunt atribuite referentului iniţial: „Acest Che Guevara contemporan!”. Aceste construcţii ale numelor proprii sunt atipice. Anume acest fapt condiţionează pierderea caracterului unic frecvent asociat cu marca specifică care opune numele proprii şi numele comune.

Deosebirea majoră între numele proprii modificate şi cele standard rezidă şi în criteriul sintactic: apar modificatorii sau determinanţii care exclud caracterul unic al numelor proprii, adică referinţa lui individuală. Deci, tipul numelui propriu poate fi identificat conform celor 2 criterii: pierderea caracterului unic şi respectiv prezenţa determinanţilor [Leroy, 2004, p. 67-74]. În primul caz este vorba despre perspectiva referenţialistă – numele propriu nu mai face referinţă doar la persoana în cauză, ci paralel la un alt referent, şi în cazul al doilea – despre perspectiva sintactică, in cadrul căreia numele propriu este transformat în numele unei clase întregi, existente virtual. Cazurile de utilizare ale ambelor tipuri de nume proprii trebuie să fie interpretate prin prisma relaţiei metaforice.

Numele propriu care nu face apel la referent ca unitate întreagă, ci doar la unele caracteristici, trebuie să fie însoţit de o complementară precizare, în scopul evitării ambiguităţilor. În cazul lipsei precizărilor şi respectiv eşecul decodificării mesajului, informaţia rămâne ambiguă, deci nepercepută. Utilizarea construcţiilor emfatice, care rezidă

BDD-A25939 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:00 UTC)

în reprezentarea referentului ca un model tip este foarte frecventă în presă: „Trebuie să fii Berlusconi ca sa fii prim ministru al Italiei”, *Liberation*, *mai 2008*.

Anume din aceasta prisma apare ideea că numele propriu ar fi o abreviere a unui predicat nominal [Kleiber, 1981; p. 295-418]. Din aceasta perspectivă numele propriu nu este considerat ca exclusiv lipsit de sens, ci ca fiind dotat cu un sens minim, care nu este însă descriptiv. Deci, putem afirma ca numele propriu exprimă prioritatea nominalizării individualizante.

Ca urmare a acceptării tezei despre „predicatul nominal” apare discrepanţa între noţiunile de sens şi conţinut ale numelor proprii. Sensul numelui propriu este cel denominativ, iar conţinutul se defineşte prin relaţia cu referentul şi plasarea lui în context. Criticile în acest sens evidenţiază faptul că numele propriu modificat este favorizat în detrimentul celui standard [Gary-Prieur, 1994, p. 40-46]. Mai mult ca atât, teoria „predicatul nominal” include dificultatea conformării formulei „o persoană numită X” care eşuează în unele cazuri simple. Astfel, apelativele care au doar funcţie nominativă nu pot fi descrise cu ajutorul acestei formule. Deci ea este valabilă doar pentru numele proprii modificate. În acest context Kleiber introduce noţiunea de sens instrucţional, adică apariţia instrucţiunii de a căuta/ găsi în memorie referentul purtător al acestui nume propriu. Deci, categoria numelor proprii modificate pot fi considerate ca nume de categorie, care se apropie mai mult de clasa numelor comune.

În acest context este inevitabilă studierea nivelurilor de sens ale numelui propriu şi îndeosebi a conţinutului, care este „un ansamblu de proprietăţi ale referentului iniţial, ce intervin în procesul interpretării enunţurilor în care apare acest nume propriu” [Gary-Prieur 1994, p. 38-57]. La fel apare noţiunea de referent iniţial, „persoana asociată prin presupunere anume acestei situaţii de apariţie a numelui propriu, în virtutea corespunderii acestui nume despre care şi locutorul şi interlocutorul ştiu” [Gary-Prieur 1994, p. 29]. Relaţia între referent şi conţinut este directă şi poate fi realizată doar într-o situaţie de enunţare, context, etc. Proprietăţile care constituie conţinutul numelui propriu şi servesc la identificarea referentului nu trebuie confundate cu informaţiile apărute, de exemplu, în enciclopedii. Conţinutul comportă doar unele caracteristici, dezambiguizarea mesajului se face, deci, prin perceperea selectivă a informaţiei, fapt condiţionat de context. Contextul are un rol extrem de important în constituirea conţinutului numelui propriu şi în interpretarea lui. Daca conţinutul nu convine unui ansamblu de informaţii enciclopedice mai mult sau mai puţin independente de context, atunci nu este vorba despre conţinut, ci despre conotaţiile numelui propriu, fenomen exploatat enorm în presă.

Deci, în cadrul studierii numelor proprii vorbim despre sensul (nominativ), conţinutul (ceea ce ţine de referent) şi despre eventualele conotaţii legate de numele propriu şi asociaţiile care pot apărea [Gary-Prieur 1994, p. 52-57].

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

1. M. Grevisse, (1964) *Le bon usage*, Paris, Gembloux.

2. M.-N. Gary-Prieur (1994) *Grammaire du nom propre*, Paris, Presses universitaires de France.

3. G. Kleiber, (1994) *Problèmes de référence*: *descriptions définies et noms propres*, Université de Metz.

4. S. Leroy, (2004) *Le nom propre en français*, Paris, Ophrys.

BDD-A25939 © 2009 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:00 UTC)